IETS OVER HET SNEEKER GOUD- EN ZILVERSMIDSGILD.

DOOR

MR. M. C. NIJLAND.

IN het Oud-archief te Sneek berust een uniek boekje, in perkamenten band, met verguld stedelijk wapen. Het ziet er van binnen tamelijk onooglijk uit, want krabbels en inktvlakken ontsieren het niet weinig. En toch is dit boekje zeker zeer belangrijk, omdat hierin aan- en handteekeningen voorkomen van de goud- en zilversmidsgildebroeders van 1600—1744. Het geeft keur- en olde keurmeesters, met de letters, die in den loop van dien tijd geslagen werden. Toch zou dit een opsomming zijn, die ons betrekkelijk koud kon laten, ware het niet, dat zoo nu en dan aardige bijzonderheden omtrent het gild vermeld werden.

In de eerste plaats vinden wij opgeteekend, wie in 1600 goudsmeden te Sneek waren: DIRCK en FRANS JANSEN, CLAES PYBES, JAN DOEDES, JAN SCHOUTES, JAN SYMONS, FRANS JANSEN, van Harlingen, AUGUSTIJN CLAESEN VERBEECK en GELLERT JACOBS.

En dan volgen de namen van hen, die in den loop der jaren gildebroeders geworden zijn.

In 1606 vonden de goudsmeden het noodig aan den magistraat te verzoeken hun een ordonnantie te geven „omme haer daernaer te reguleren in 't exerceeren van hun ampt, ende omme bij haer en andere Borgeren, copers ende vercopers van golt en silver, d'abusen voor te komen”. Zij zou ingericht moeten worden volgens de ordonnantie van de Staten, overal in de provincie gepubliceerd. Dit was denkelijk het plakkaat van 1602 dat een van 1586 verving. De magistraat had er wel ooren naar, en zoo vond de uitvaardiging op 15 Juli 1606 plaats.¹⁾

Deze ordonnantie verschilt weinig van die, welke drie jaren later verscheen en nog zeer gaaf, met afhangend zegel in groen was, bij een der Sneeker zilversmeden berust.

De voornaamste bepalingen zijn de volgende:

10. Niemand zal goudsmid mogen worden, tenzij hij burger is en 't recht (12 c.g.) aan 't gild voldaan heeft;
20. niemand zal een goudsmidswinkel mogen houden of zijn ambacht uitoefenen (behalve op de vrije jaarmarkten), tenzij hij een proef en 't meesterstuk zal geleverd hebben;
30. ook moet hij een gouden ring met goed gezetten steen gemaakt en den ring met verschillende kleuren geëmailleerd hebben;
40. ook een zegel „costelijck inwaerts” gesneden hebben ter grootte van ten minste een stuivertje;
50. de proef zal beoordeeld worden door goudsmeden ten overstaan van den commissaris. Is daartegen bezwaar gerezen, dan zal de magistraat beslissen;
60. behalve de commissaris, zullen ook, uit en door de goudsmeden, twee keurmeesters benoemd worden om toe te zien op de goede naleving van de ordonnantie van Gedeputeerde Staten, ook door hen, die op de vrije jaarmarkten goud en zilver zullen verkoopen.
70. de boeten zullen bestaan in verbeurdverklaring van 't werk + f 4; bij herhaling dito + f 8, bij derde bekeuring dito + f 12, welke voor de eene helft ten voordeele van 't gild, voor de andere ten voordeele van den magistraat komen.

Loopen wij het goud- en zilversmidsgildeboekje door, dan blijkt, dat van de bepaling sub 60. meermalen afgeweken is. Zoo in December 1705 (den eersten van die maand op St.-Eloy had de vergadering der gildebreders plaats en werden de keurmeesters gekozen) toen J. KETEL, vroedsman te Leeuwarden,

¹⁾ Op perkament in 't Oud-archief.

tot onder-keurmeester FRANS SJAARDA aanstelde. De gildebroeders en de commissarissen (er waren er toen meer dan één) kozen tot keurmeester IJDSKE VOGELSANGH. Van 1699—1703 is er zelfs maar één keurmeester geweest.

't Is wel eigenaardig om eens een proces-verbaal van zoo'n stemming te lezen. Wij nemen 't jaar 1686: Op huiden den 2^{en} December (vermits op den 1sten deses, synde d'ordinairis dach, Bededach is geweest) syn de gildebroeders van 't zilversmids- en goudsmidsgilde binnen Sneek, beneffens haere commissariën, by malcanderen vergadert om te treden tot electie en stemminge van twee keurmeesters, elx voor één jaer (alsoo MIDSERT LANSWOLT van zijn laetste jaer als keurmeester heeft gedesisteert en bij pluraliteit van stemmen is geaccepteert). En sulx doende is geprocedeert soo volgt: ROBYNSMA stemt LANSWOLT en VOGELSANGH, elx voor een jaar, VOGELSANGH de oldste. LANSWOLT stemt ROBYNSMA ende VOGELSANGH elx een jaar, ROBYNSMA de oldste. VOGELSANGH stemt hemselfs voor twee jaar. Schepen LOOXMA stemt ROBYNSMA en LANSWOLT elx voor een jaar, LANSWOLT de oldste. Secretaris HAUBOIS confirmeert sich met de stemminge van LOOXMA. In conformite van vorenstaande stemminge gelyckct dan, dat LANSWOLT als oldste en ROBYNSMA als jongste keurmeester van dit loopende jaer zullen zijn, ende sal geslagen worden de letter O.

Oirconde der gildebroeders en commissaris

(get.) LANSWOLT, ROBYNSMA, LOOXMA, HAUBOIS.

Het is echter later noodzakelijk geacht de letter P te nemen, omdat de keurmeester-generaal die letter had overgezonden!

Maar wij moeten nog een bladzijde opslaan, die een merkwaardige bijzonderheid bevat. Er is op 18 Mei 1700 door de gezamenlijke gildebroeders besloten tot aanschaffing van een nieuwen krytsmolen, tot scheiding der metalen. Het stuk vangt aldus aan: Alsoo de krytsmolen met alle aankleve van dien, welke aan 't goud- en zilversmidsgilde te Sneek heeft behoort al voor lange jaren is vervallen en wegh geweest, zoo hebben de gesamenlyke gildebroeders eenparigh geresolveert op haar eigen kosten een nieuwe krytsmolen c. a. te kopen, gelyk zij gekoght hebben by deses, bestaande deselve in een molen, een koperen seev, een ysseren vyssel en stamper, welke te samen hebben gekost. f 24

10 pond kwiksilver, 't pond 4 gulden. „ 40

een trekschroef met 2 schroeven en zes sway-yssers tot . . . „ 9

f 73

Waar later nog bijkwam voor nieuwe zeef, naald en zeilsteen „ 9

Samen . . . f 82

Om nu dien molen in stand te houden, zou hij bewaard worden bij den olderman, en ieder gilde-broeder, mede-eigenaar, jaarlijks voor 't gebruik *f* 1 geven. Ook kon men hem huren. En, wat hij meer kostte aan onderhoud moest pondsgewijs bijgepast worden. Bij sterven of vertrek van een gildebroeder een uitkeering aan weduwe, kinderen of erven van zijn quota pars. Zoo kreeg LANSWOLT voor SASKIEN SJAARDA later *f* 1.10, maar hij had zijn aandeel aan den molen ook afgestaan (waarvan de quitantie nog in 't boekje te vinden is). Een nieuw gildebroeder kon ook aandeel krijgen, natuurlijk op ongunstiger voorwaarden, wat te omslachtig is om te vermelden. Genoeg; wij laten de gildebroeders nog even in den voor hen ongewonen stijl spreken: „en opdat desen ten volle effect sortere, soo belooven en verbinden wij ondergeschr. gildebroeders ons pointelyck na desen sullen reguleren en elkander ten volle effect dies praesteren onder verband onser goederen met submissie van den Hove van Vrieslant en 't gerechte van Sneek”.

Onderteeikend hebben: JAN COPPENS, WYGER SCHNIEDER, AGE LOOXMA, J. DE FRIES, W. WIAERDA, J. HARINGS, FEDDE EDEMA, O. YDAMA, YSKE VOGELSANGH, Y. O. FEENSTRA, F. v. MAREN, L. EDOME, W. FECHTER, R. C. RIGNERII, W. RAUWERT en PIER ROL. Ook de commissaris ARNOLDUS SIDERIUS hechtte er zijn goedkeuring aan.

De krytstmolen wordt jaarlijks nog bij een der Sneeker goudsmiden gebruikt.

* * *

In 1798 werd ook dit gild ontbonden.

Den 5^{en} October toch van dat jaar verscheen een publicatie van het Uitvoerend Bewind, waarbij allen municipaliteiten binnen de republiek gelast werd, uiterlijk binnen 8 dagen na de ontvangst te zorgen, dat alle gilden, corporatiën of broederschappen van neringen, ambachten of fabrieken (voor zoover ze nog niet ontbonden waren) met alle gevolgen en aankleve van dien zouden worden ontbonden. De bewindvoerende personen van die gilden zouden worden vervangen door provinciale commissarissen, door de municipaliteiten te benoemen, en zij zouden alle effecten, gelden, boeken, charters en papieren, op die gilden betrekking hebbende, overnemen, en er op toezien, dat de ordonnantiën goed werden nagekomen. De municipaliteiten moesten verder uiterlijk binnen één maand aan de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam een omstandig bericht inzenden over alles wat te dezer zake was verricht, alsmede een nauwkeurige opgave van den aard en de gesteldheid van de vernietigde gilden en corporaties, de fondsen en het gebruik dat daar vroeger van gemaakt werd.

Den 19^{en} October voldeed de Raad aan dit bevel en stelde tot provisioneele commissarissen bij het vernietigd zilversmidsgild aan: uit zijn midden A. JORRITSMAN en uit de burgerij: J. RIENSTRA en A. WAGENAAR.

De heeren togen den 14^{en} November d. a. v. aan 't werk en namen van het zilversmidsgild over:

- 1°. een gilderol op perkament, waarin eenige artikelen van 1611;
- 2°. een acteboek, waarin de namen der gildebroeders zoo bij 't oprichten van 't gild als later werden opgeteekend (beide reeds behandeld);
- 3°. dito, waarin eenige artikelen door de leden van 't gild zijn omschreven (dit missen wij);
- 4°. den krytsmolen, en nog eenige minder belangrijke zaken.

Zij brachten een rapport uit, waarin zij over den aard en de gesteldheid van 't gild eenvoudig schreven: „zeer gebrekkig en van geen waarde”, (dit wil zeggen in 1798, want vroeger is het zeker zeer belangrijk geweest). De keuren waren te voren 's lands en werden door den provincialen keurmeester, die 's jaars een en andermaal bij de zilversmeden rondreisde, in acht genomen.

Alleen dit nog. Wanneer iemand tot lid van het gild werd aangenomen, moest hij een proefstuk maken, de gezamenlijke gildebroeders onthalen en voor ieder lid *f* 5 storten, benevens *f* 10 voor 't onderhoud van den krytsmolen, als hij daaraan deel wilde hebben.

Later, op 28 Juli 1800, verscheen weder een missive, nu van het Departementaal Bestuur van de Eems. Het gelast o. a. de municipaliteit van Sneek om:

- 1°. alle ingezetenen die voortaan als goud- of zilversmeden zouden willen of blijven fungeeren of eenige negotie drijven in gemaakt goud- of zilverwerk, op te roepen, en daarvan een tabel, volgens bijgevoegd model, in te zenden;
- 2°. voorzoover te Sneek reeds een keurkamer bestond, uit de toen fungeerende keurmeesters of anders uit de ingeschreven werkmeesters, een nominatie van keurmeesters in te zenden.

De municipaliteit scheen zich niet te haasten, want den 11^{en} September d. a. v. kwam een rappel-brief om alsnog binnen acht dagen aan de missive te voldoen. Er ging dan ook een concept-tabel, met negen namen prijkende, weg.

Ondertusschen was den 4^{en} Augustus 1800 een register der werkmeesters en kashouders in goud en zilver te Sneek aangelegd, hetwelk wij onveranderd weergeven, omdat dit eenigszins kan meewerken tot het uitvinden van de makers van Oud-Sneeksch zilverwerk, van wie nog zoo heel weinig bekend is. Ongetwijfeld zullen hiervan heel fraaie stukken op de tentoonstelling van antieke goud- en zilversmidswerken, welke in dezen zomer te Leeuwarden gehouden zal worden, te zien zijn.

NAMEN DER INGESCHREVENEN.	OF ZIJ ZIJN KAS- HOUDER.	OF ZIJ ZIJN WERKMEESTERS EN WAARIN ZIJ WERKEN.	HOE LANG GEFUN- GEERD.	NAAR WELKE NAALDEN DE INGESCHREVENEN WILLEN WERKEN.	MEESTERS.
A. WAGENAAR	Ja	in z. en g.	18 Jr.	{ Groote keur in 't zilver Middelkeur in 't goud	A. W.
J. CAMPHUIS	"	in z.	23 "	Middelkeur	I. C.
A. OOSTERWERF	"	"	26 "	Groote en middelkeur	A. O.
D. H. DE BORN	"	"	13 "	Middelkeur	D. B.
J. L. BAKKER	"	"	11 "	"	I. L.
D. V. D. WERF	"	"	30 "	"	VD W.
ROELOF GEERTS	Neen	"	14 "	Kleine en middelkeur	R. G.
CLAAS LAHESSE	"	"	19 "	Middelkeur	C. L.
J. RIENSTRA	Ja	"	30 "	"	I. R.
P. RIENSTRA	"	in g. en z.	2 "	" in beide	P. R.
G. MINNEMA	"	in z.	16 "	Middelkeur	G. M.
H. V. MANEN	"	"	36 "	"	een paardekop zonder manen.

Om aan sub 2°. te voldoen, zond de municipaliteit een nominatie in.
Gekozen werden: PETRUS RIENSTRA, STEPHEN DE HAAN en ALBERT RODENBURG.

Op 29 Februari 1812 zien wij hen op 't gemeentehuis, daartoe samengeroepen door den Prov. Maire van Sneek, waar zij onder inventaris hadden meegebracht de Hollandsche stempels, welke zij onder zich hadden, bestaande uit 17 stuks, met onderscheiden teekens, in houten doos, met het stadswapen voorzien.

Het procesverbaal luidde:

Staat van inventaris van het getal Keurstempels, gebruikt ter keurkamer der gouden en zilveren werken te Sneek.

	2	plaatselijke tekens voor	gedaan werk.
	2	"	" half " "
gehalte voor 't goud	2	"	20 Cr. zijnde 2 kruisjes.
	1	dyto	18 " " 't cijfer 18.
gehalte voor 't zilver	1	teeken zijnde een koningskroon voor 't zilver	11 p. 5 gr.
	1	dyto	" 't cyfer voor 't zilver 10 p.
	3	dyto	voor kleine werken, zijnde cyffers 1, 2, 3:
voor 't oude werk	2	"	zijnde een grote en een kleine gekroonde B.
buitenl. werk	1	"	" een gekroonde V.
	nog 2	"	" een groote en een kleine d, als jaarletters

De maire pakte alles in en zond het weg. 't Rijk leverde daarop aan de keurkamer een mooi kistje (16 bij 8 cM.), waarin een massa fraais, als balansen, stempels, enz.

Maar wat wilde dit anders zeggen, dan dat voor goed aan de autonomie van de goud- en zilversmeden een eind werd gemaakt?

Rotterdam, Juli 1900.